

กลวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

THE USE OF SIMILES IN THE DHAMMA TALKS OF PHRA BODHIYANATHERA (CHA SUBHADDO)

ธนิดา พิมพ์โนทัย¹, วิลัยศักดิ์ กิ่งคำ และ บุญเลิศ วิวรรณ

Thanida Pimtanotai, Wilaisak Kingkham and Boonlert Wiwan

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Humanities, Kasetsart University

Email: tanidanidnoi@gmail.com¹

Received 28 April 2022; Revised 25 June 2022; Accepted 11 February 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากลวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) 2) ศึกษาเปรียบเทียบภาพพจน์อุปมาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ศึกษากลวิธีทางภาษาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) จำนวน 67 เล่ม

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมาที่พบมีลักษณะโดดเด่น โดยลักษณะการใช้ภาพพจน์อุปมาสำหรับบรรพชิต มีการเปรียบเทียบระหว่างนามธรรมกับรูปธรรม และรูปธรรมกับรูปธรรม เช่น ใจเหมือนกับเสือ, จิตใจเหมือนกับไปไม้, ความทุกข์เปรียบประหนึ่งเสี้ยนหรือหนาม, การปฏิบัติภาวนาเหมือนกับจับปลา เป็นต้น ส่วนลักษณะการใช้ภาพพจน์อุปมาสำหรับคฤหัสถ์ มีการเปรียบเทียบระหว่างนามธรรมกับรูปธรรม และรูปธรรมกับรูปธรรมเช่นเดียวกัน เช่น จิตใจเปรียบเหมือนมิด, ศาสนาเปรียบประหนึ่งเกลือ, สังขารเปรียบเหมือนก้อนน้ำแข็ง, สังขารเปรียบประหนึ่งสิ่งของเครื่องใช้, ชีวิตคนเหมือนผลไม้ เป็นต้น 2) ผลการเปรียบเทียบภาพพจน์อุปมาสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ อุปมาแบบนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิต นามธรรมเน้นเรื่องจิตใจ ความสุขและความทุกข์ เพื่อให้บรรพชิตได้พิจารณาถึงสิ่งที่ไม่มีรูป รู้ได้เฉพาะทางใจให้ลึกซึ้งเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นปัญหาได้อย่างกระจ่าง หมดความสงสัยในปัญหาที่เกิดขึ้น สำหรับคฤหัสถ์นามธรรมเน้นเรื่องพระพุทธศาสนาและหลักธรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องนำไปศึกษาและปฏิบัติให้ได้ประโยชน์สูงสุด ส่วนการเปรียบเทียบภาพพจน์อุปมาแบบรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิต รูปธรรมเน้นเรื่องการปฏิบัติธรรมที่ต้องยึดถือและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สำหรับคฤหัสถ์ รูปธรรมเน้นเรื่องสังขารและชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบและปรุงแต่งขึ้นเป็นร่างกายและจิตใจรวมกัน ในส่วนรูปธรรมที่นำมาเปรียบทั้งหมดจะเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว คนส่วนใหญ่รู้จักและเคยมีประสบการณ์มาก่อน ทำให้สามารถสร้างมโนภาพ เข้าใจเรื่องธรรมะได้ชัดเจนและง่ายขึ้น

คำสำคัญ: ภาพพจน์อุปมา; ธรรมบรรยาย; บรรพชิต; คฤหัสถ์; พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

Abstract

The objectives of this research article are to 1) study the strategies of using similes in the Dhamma talks of Phra Bodhiyanathera (Cha Subhaddo) and 2) compare similes in the Dhamma talks of Phra Bodhiyanathera (Cha Subhaddo) for monks and laymen. This study is part of the research on the language strategies found in the Dhamma talks of Phra Bodhiyanathera (Cha Subhaddo). It is a qualitative documentary research analyzing 67 Dhamma books of Phra Bodhiyanathera (Cha Subhaddo).

The findings showed that: 1) The similes found in the Dhamma talks are distinctive. The use of similes aimed towards monks is the comparison between abstract words and concrete words, and between concrete words and concrete words, for example, mind vs. tiger, mind vs. leaf, suffering vs. splinter or thorn, meditation practice vs. fish catching, etc. The similes aimed towards laymen are also between abstract words and concrete words, and between concrete words and concrete words, for example, mind vs. knife, religion vs. salt, body vs. ice cube, body vs. appliance, human life vs. fruit, etc. 2) Regarding the results of using similes for comparison, it was found that the comparison between abstract words and concrete words is emphasized for the Dhamma talks aimed towards monks. In such cases, abstracts words are used to emphasize mind, happiness, and suffering for monks to ponder formless things which can be felt only through the heart and to gain a clear understanding of the intangible in order to totally eliminate doubts about problems. Meanwhile, for laymen, abstract words are used to convey the Buddhist concepts and teachings, which need to be studied and practiced to gain the highest benefit. As for the use of similes to compare concrete words and concrete words aimed towards monks, concrete words are used to highlight Dhamma practice which needs to be observed and performed strictly. On the other hand, for laymen, the use of concrete words emphasizes body, mind, and life. All the concrete words used for the comparison involve nature and things surrounding us, which is a common experience of most people, in order to promote imagination and understanding of Dhamma more clearly and easily.

Keywords: Similes; Dhamma Talks; Monks; Laymen; Phra Bodhiyanathera (Cha Subhaddo)

บทนำ

การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาถือเป็นภาระสำคัญของพระสงฆ์ โดยผู้ที่ถ่ายทอดหลักธรรมต้องอาศัยรูปแบบ กลวิธีต่าง ๆ ในการนำเสนอหลักธรรมเพื่อโน้มน้าวจิตใจให้พุทธศาสนิกชนให้สนใจ เข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน การบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมได้อย่างลึกซึ้งนั้นต้องมีกลวิธีการสอนหลากหลายรูปแบบ เช่น การใช้อุปมา การยกนิทานประกอบ ใช้อุปกรณ์การสอน ทำตนให้เป็นตัวอย่าง เลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสม เป็นต้น การใช้อุปมาเป็นวิธีการทางภาษารูปแบบหนึ่งที่อธิบายธรรมในเรื่องที่เข้าใจยากให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น สร้างความกระจ่าง และเห็นภาพชัดเจนขึ้น ตัวอย่าง กลวิธีการสอนการแบบอุปมาที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทที่พระอรรถกถาจารย์ (พระพุทธโฆษาจารย์)

แต่งแก้เนื้อความหรือขยายความภาษาบาลีที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายและชัดเจนจากการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า เช่น “บิดาของเหล่าชนพาล เป็นคนแก่ ต้องเที่ยวขอรานที่เรือนของบุคคลอื่นเหมือนม้าแก่ที่ใช้งานไม่ได้ ถูกเขาพรากไปจากอาหาร ฉะนั้น”- เปรียบคนแก่เหมือนม้าที่หมดอายุการใช้งาน, “สนิมตั้งขึ้นแต่เหล็ก ครั้นตั้งขึ้นแต่เหล็กแล้ว ย่อมกัดเหล็กนั้นเอง ฉนใด กรรมทั้งหลายของตน ย่อมนำบุคคลผู้มักประพฤติล่วงปัญญาไปสู่ทุกข์ ฉนนั้น”- เปรียบกรรมชั่วเหมือนสนิม เป็นต้น (Mahamakut Wittayalai, 1994)

การใช้อุปมาเป็นเครื่องมือในการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นองค์ประกอบหนึ่งของกลวิธีการสอนและการเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เกิดประโยชน์ อุปมาช่วยอธิบายเรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากให้ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือแม้เปรียบด้วยเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยอุปมาแบบรูปธรรมก็ช่วยให้เนื้อความหนักแน่น (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2006: 249) นอกจากนี้ประการหนึ่งที่ถือเป็นเรื่องสำคัญคือ สำหรับบางคนหากพูดด้วยภาษาธรรมดา หรือแบบบรรยายก็อาจจะไม่อาจเข้าใจเรื่องที่ต้องการสื่อได้จะต้องอาศัยการอุปมาเท่านั้นจึงจะเข้าใจ ข้อความนี้สอดคล้องกับพุทธดำรัสสอนหนึ่งว่า “บัณฑิตบางพวกในโลกนี้ ย่อมรู้เนื้อความได้ด้วยการอุปมา” แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการสอนแบบอุปมามีความสำคัญและจำเป็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (PhraMaha Thongsuk Panyavanno, 2017: 87)

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นพระภิกษุแห่งคณะสงฆ์ไทยที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเผยแผ่ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติให้กับพุทธศาสนิกชน นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเผยแผ่จนเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันในประเทศไทยและต่างประเทศ ได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากพุทธศาสนิกจำนวนมาก ในการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนา หนังสือธรรมบรรยายที่ถอดเทปมาจากการบรรยายธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นหนังสือที่รวบรวมการบรรยายธรรมของท่าน ซึ่งมีวิธีการบรรยายธรรมลักษณะหนึ่งที่โดดเด่นคือ กลวิธีการใช้ภาษา โดยเฉพาะกลวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมา เป็นการเปรียบเทียบที่สร้างความชัดเจนและเข้าใจในการสื่อสารความหมายทางธรรมสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ ด้วยภาษาที่โดดเด่น ชัดเจน และเข้าใจง่าย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมาจากธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เพื่อให้ทราบถึงภาพพจน์อุปมามีลักษณะการเปรียบอย่างไรบ้าง สิ่งที่ยกขึ้นนำมาเปรียบและสิ่งที่ถูกเปรียบมีอะไรบ้าง และทราบถึงความเหมือน ความแตกต่างในการเปรียบแบบอุปมาสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทำให้เกิดประโยชน์ได้เข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ช่วยให้เข้าใจเรื่องธรรมะที่ยากปรากฏความหมายเด่นชัด เข้าใจง่าย และนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)
2. เพื่อเปรียบเทียบภาพพจน์อุปมาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมภาพพจน์อุปมา ได้ศึกษาแนวคิดภาพพจน์ (Figures of Speech) เป็นการใช้ภาษาและภาพเพื่อการสื่อความหมาย ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกได้ลึกซึ้งกว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพราะภาพพจน์สามารถสร้างสุนทรียะทางอารมณ์ เป็นภาษาที่สร้างสรรค์ มีความน่าสนใจ ช่วยจุดประกายความคิดและจินตนาการให้กับผู้รับสารได้เป็นอย่างดี

ภาพพจน์ หมายถึง สำนวนภาษารูปแบบหนึ่ง เกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้แปลกไปจากการเรียงลำดับคำหรือความหมายของคำตามปกติ เพื่อให้เกิดภาพหรือมีความหมายพิเศษ (Royal Institute, 2002: 182) เป็นถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพพจน์หรือการใช้ถ้อยคำที่ให้อ่านเกิดจินตนาการ เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่อข้อความได้อย่างกระฉ่างชัด (Thaiupoon, 2543: 73) สรุปได้ว่า ภาพพจน์เป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างมีชั้นเชิงเพื่อขยายความ เพิ่มอรรถรสให้อรรถาธิบายเด่นชัดขึ้น เกิดจินตนาการ เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่อข้อความได้อย่างกระฉ่างชัดกว่าการบอกเล่าที่ตรงไปตรงมา

ในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พบการใช้ภาพพจน์อุปมาที่โดดเด่นและน่าสนใจ ซึ่งอุปมา คือ สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบเทียบ, ข้อเปรียบเทียบได้แก่ตัวอย่างที่ยกขึ้นมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่กำลังพูดถึง เพื่อให้ให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น (Phra Thammakittiwong, 2008: 1404) สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบ มักใช้เข้าคู่กับอุปไมย (Royal Institute, 2002: 1427) นอกจากนี้ อุปมาเป็นกรเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วมีสภาพที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะเด่นร่วมกัน เพื่อเน้นให้เห็นจริงว่าเหมือนอย่างไรและในลักษณะใด (Suwanchomphu, 1997: 44) อุปมาจะนำสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันมาเปรียบเทียบกับกันเป็นการช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน โดยนำสิ่งที่เคยรู้จักแล้วมาใช้เป็นสื่อเชื่อมโยงความคิด หรือช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่พูดถึงได้ชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น สังเกตได้จากคำที่แสดงการเปรียบเทียบปรากฏในประโยคหรือข้อความ เช่น คำว่า เหมือน, ราวกับ, ดุจ, ประดุจ, คล้าย, ประหนึ่ง, เช่นเดียวกับ เป็นต้น (Pinitpuwadol, et al, 1971: 95)

สรุปได้ว่า ภาพพจน์อุปมาเป็นความเปรียบสิ่งหนึ่ง (ตัวเปรียบ) กับอีกสิ่งหนึ่ง (ตัวถูกเปรียบ) ที่รู้จักแล้ว มาใช้เป็นสื่อเชื่อมโยงความคิดหรือช่วยให้เห็นภาพและสื่อความหมายได้ชัดเจนขึ้น มีความสอดคล้องกับกลวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ที่เป็นวิธีทำให้เนื้อหาหลักธรรมคำสอนบางเรื่อง ที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนที่ท่านได้ยกมานำเสนอในขณะนั้น ๆ ให้มีน้ำหนัก โดยยกสภาวะแวดล้อมที่ใกล้ตัวมาเปรียบเทียบกับรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ เพราะเมื่อคำอธิบายในนามธรรมไม่ชัดเจนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำสิ่งที่คนรู้จัก สิ่งที่มีอยู่จริงมาเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่เข้าใจ ไม่กระฉ่าง มากล่าวเปรียบเทียบจนกระทั่งทำให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ให้ผู้ฟังเข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ชัดเจน ลึกซึ้งและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง สามารถจัดความสงสัยได้อย่างชัดเจน นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดแห่งการเกิดองค์ความรู้และปัญญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยขอบเขตของข้อมูลได้นำมาจากการเก็บรวบรวมหนังสือธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ซึ่งได้มาจากการถอดเทปการบรรยายธรรมและจัดพิมพ์โดยศูนย์เผยแผ่มรดกธรรม จำนวน 67 เล่ม มีการตีพิมพ์จำนวนหลายครั้งสะท้อนให้เห็นว่าได้รับความนิยม มีความน่าสนใจ น่าอ่าน เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ศึกษาข้อมูลเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการใช้อุปมา การบรรยายธรรมและวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เพื่อนำมาเชื่อมโยงในประเด็นของการวิจัย จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมา และการเปรียบเทียบการใช้ภาพพจน์อุปมาสำหรับบรรพชิต และคฤหัสถ์ นำผลการศึกษาวิเคราะห์มาเรียบเรียง นำเสนอ สรุปและอภิปรายผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาทวิวิธีการใช้อุปมาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ผลการศึกษาพบว่า มีลักษณะการเปรียบเทียบด้วยการนำสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม และรูปธรรมกับรูปธรรมมาเปรียบเทียบกัน นามธรรม หมายถึง สิ่งที่ไม่มียุข คือ รู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย รู้ได้เฉพาะทางใจเท่านั้น (Royal Institute, 2013: 622) ส่วนรูปธรรม หมายถึง สิ่งที่อยู่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย, สิ่งที่สามารถแสดงออกให้ปรากฏเป็นจริง, สิ่งที่สามารถปฏิบัติได้ (Royal Institute, 2013: 1010) ในการอุปมาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สิ่งที่ยกนำมาเปรียบเทียบมี 6 ลักษณะ คือ จิตใจ, ความทุกข์-ความสุข, สังขาร, ชีวิต, พระพุทธศาสนา-หลักธรรม และการปฏิบัติธรรม ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะนำไปเปรียบเทียบกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ได้แก่ สัตว์, สิ่งของ, อาหาร, ธรรมชาติ และการกระทำ เพื่อโยงความคิดของผู้ฟังให้กระจ่าง ช่วยให้ผู้ฟังได้ความคิดทางธรรมที่ลึกซึ้งและเห็นภาพได้ดียิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ทวิวิธีอุปมาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สำหรับบรรพชิต

ทวิวิธีอุปมาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สำหรับบรรพชิต ผู้วิจัยได้แยกนำเสนอเป็น 2 ประเด็น คือ อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรม และอุปมาที่เปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรม ดังนี้

1.1 อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิต

อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรม หมายถึง สิ่งที่ไม่มียุข คือ รู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย รู้ได้เฉพาะทางใจเท่านั้น นำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่อยู่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย เพื่อใช้สื่อสารสำหรับบรรพชิตมีการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 จิตใจเปรียบเหมือนคนอนาถา

“จิตใจของตนเองเมื่อไม่มีใครตามรักษาก็เหมือนคนที่ปราศจากพ่อแม่ที่จะดูแลเหมือนคนอนาถา เป็นคนที่ขาดที่พึ่ง จิตใจนี้เหมือนกัน ถ้าหากขาดการอบรมจิตใจนี้ก็ลำบาก” (Bodhiyan, 2011: 16)

ตัวอย่างที่ 2 ใจเหมือนกับเสือ

“ใจของเรานี้มันเหมือนเสือที่กำลังอาละวาด เอาแต่ใจ หากไม่ได้อะไรตามที่ต้องการ มันก็อาละวาด” (Bodhiyan, 2011: 80)

ตัวอย่างที่ 3 จิตใจเหมือนกับใบไม้

“จิตใจที่แท้จริงก็เหมือนกับใบไม้ที่หนึ่ง ใบไม้เกิดมาธรรมชาติของมัน มันก็หนึ่ง ๆ ไม่มีอะไร ใบไม้เวลามันกวัดแกว่งเพราะมันถูกลม จิตใจของเรานั้นหลงอารมณ์มันจึงกวัดแกว่ง ถ้ารู้อารมณ์เป็นมันไม่กวัดแกว่ง” (Three Flavors of Mango, 2012: 28)

ตัวอย่างที่ 4 ความสุขและความทุกข์เปรียบเสมือนงู

“สุขและทุกข์นี้ก็เปรียบเสมือนงูตัวหนึ่ง ถ้าลูบทางหัวมันมีพิษ ทางปากมันมีพิษ แต่ถ้าจับหางไม่วางก็หันกลับมากัดได้เหมือนกัน ทั้งหัวและหางอยู่ในงูตัวเดียวกัน” (Beyond the cause above the effect, 2012: 32)

ตัวอย่างที่ 5 ความทุกข์เปรียบประหนึ่งเสี้ยนหรือหนาม

“ทุกข์นี้เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้เปรียบประหนึ่งว่าเรามีเสี้ยนหรือหนามน้อย ๆ ถ้าเท้าต้องเกี่ยว หนามที่มันยอกเท้าให้ออกเสีย ต้องพิจารณาที่ตรงนั้น แก้อะไรที่ตรงนั้นให้ออกเสีย” (48 Preaching, 2015: 272)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยพบว่า ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิตอธิบายความได้ว่า ตัวอย่างที่ 1 ผู้ที่ไม่ได้อบรมรักษาคือจิตด้วยธรรมะเปรียบเหมือนไม่มีพ่อแม่ดูแล เอาใจใส่ขาดความรัก ขาดความห่วงใย นับได้ว่าเป็นคนไม่มีที่พึ่งพา ตัวอย่างที่ 2 จิตใจที่มีสิ่งเร้ามากระทบให้เกิดอารมณ์โกรธ โมโหเหมือนกับเสือที่มีพฤติกรรมดุร้าย ออกอาการอาละวาด ตัวอย่างที่ 3 จิตใจที่สงบเหมือนกับใบไม้ที่มี

ลักษณะนี้ ไม่พัดปลิว ไม่เคลื่อนไหว แต่เมื่อจิตใจลงไปกับอารมณ์ ไม่รู้เท่าทันอารมณ์ เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้าเหมือนกับใบไม้ที่ถูกลมพัด ไม่นิ่ง กวัดแกว่ง ตัวอย่างที่ 4 ความสุขและความทุกข์ส่งผลทั้งข้อดีและข้อเสียกับทุกคนเปรียบเหมือนงูทั้งส่วนหัวและส่วนหางมีพิษและอันตรายอยู่รอบตัว สร้างความหวาดกลัวกับผู้ที่เข้าไปอยู่ใกล้ และตัวอย่างที่ 5 ให้ทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานะที่เป็นทุกข์เพื่อแก้ไขความทุกข์ให้หมดไปเปรียบประหนึ่งกับเสี้ยนหรือหนามที่ทิ่มตำเท้าต้องรับนำออกเพื่อให้หายเจ็บปวด

ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบกับนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิต ผู้วิจัยพบว่านามธรรมที่ยกมาเปรียบเน้นในด้านจิตใจ ความสุขและความทุกข์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบรรพชิตที่จำเป็นต้องเข้าใจอย่างแท้จริงเพื่อปล่อยวางสิ่งดังกล่าวให้หมดสิ้นไป ส่วนรูปธรรมที่ถูกเปรียบเน้นในด้านคน สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งรอบตัวนำมาพิจารณาเปรียบเทียบให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน

1.2 อุปมาที่เปรียบเทียบกับรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิต

อุปมาที่เปรียบเทียบกับรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิต หมายถึง สิ่งที่อยู่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย, สิ่งที่สามารถแสดงออกให้ปรากฏเป็นจริง, สิ่งที่สามารถปฏิบัติได้นำมาเปรียบเทียบกัน เพื่อใช้สื่อสารสำหรับบรรพชิตมีการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 6 การปฏิบัติธรรมเหมือนผลมะม่วง

“การปฏิบัติต้องแสวงหาสมาธิ ปัญญา ศิลปะไปพร้อมกันเหมือนมะม่วงมันแก่ ลูกนั้นมันก็แก่หมดทั้งลูก มันสุกมันก็สุกทั้งลูก มันไม่แยกกัน” (Three Flavors of Mango, 2012: 36)

ตัวอย่างที่ 7 การปฏิบัติธรรมเหมือนประหนึ่งโคกินหญ้า

“ตั้งใจมาปฏิบัติแล้ว มาถึงที่ปฏิบัติแล้ว เราไม่ปฏิบัติ นี่ มันก็เป็นคนไม่มีศรัทธา หมดความหมายจงทำเหมือนประหนึ่งว่าโคมันกินหญ้า ถ้ามันไม่กินหญ้า มันไม่รู้จักหญ้า มันก็เป็นสัตว์อย่างอื่นไปเท่านั้น” (Practice or practice, 2014: 44)

ตัวอย่างที่ 8 การปฏิบัติภาวนาเหมือนกับจับปลา

“การปฏิบัติภาวนาให้มีความอดทน ทำไปเรื่อย ๆ เหมือนกับเราจับปลาตัวใหญ่ให้ค่อย ๆ ไปเรื่อย ๆ ไม่หยุด นาน ๆ ปลาจะไม่ตื่นแรง ถ้าปลาหมดกำลังก็จับง่าย ถ้ารีบจนเกินไปปลาจะตื่นออกจากแห” (Read nature's mind, 2015: 15)

ตัวอย่างที่ 9 การปฏิบัติธรรมเปรียบประหนึ่งการเดินทาง

“การปฏิบัติของตนเอง ความฟุ้งซ่านรำคาญไม่ถนัดใจอยู่ ยังไม่ได้รับความพอใจ เปรียบประหนึ่งว่า เราเดินทางออกจากบ้านเรา แล้วก็เร่ร่อนไปสารพัดแห่ง ไม่มีความสุขสบาย ยังไม่ถึงบ้านเรา” (48 Preaching, 2015: 268)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยพบว่า ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบกับรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิตอธิบายความได้ว่า ตัวอย่างที่ 6 การปฏิบัติธรรมต้องมีศีล สมาธิและปัญญาประกอบไปพร้อมกันทุกหัวข้อธรรมจะเชื่อมโยงกัน ช่วยสนับสนุน ส่วนเสริม ส่วนสร้างให้การปฏิบัติธรรมนั้นสมบูรณ์เหมือนมะม่วงผลที่แก่ต้องแก่ทั้งลูก หรือผลที่สุกก็ต้องสุกทั้งลูกต้องกลมกลืนกันไป ไม่มีส่วนใดแยกหรือแตกต่างกันได้ ตัวอย่างที่ 7 ผู้ปฏิบัติธรรมที่ดีต้องรู้จักและเข้าใจหลักของการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง เลือกวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเองและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเหมือนประหนึ่งโคที่ต้องรู้จักเลือกกินหญ้า เพราะหญ้าเป็นอาหารสำหรับโคที่กินอยู่เป็นประจำ ตัวอย่างที่ 8 การปฏิบัติภาวนาต้องมีความตั้งใจและความอดทน ฝึกปฏิบัติไปอย่างสม่ำเสมอ ไม่ควรเร่งรีบให้เป็นไปตามความพร้อมของร่างกายและจิตใจเหมือนกับการจับปลาที่ต้องใช้ความรอบคอบ ระวังระมัดระวังรอจังหวะเวลาที่เหมาะสมจึงจะสามารถจับปลาตัวใหญ่ได้สำเร็จ ตัวอย่างที่ 9 การปฏิบัติธรรมที่ยังไม่พบความสุขสงบของจิตใจ ยังไม่พึงพอใจ มีความฟุ้งซ่าน สับสน ปฏิบัติไม่พบถึงความหลุดพ้นเปรียบประหนึ่ง

การเดินทางออกจากบ้านแล้วไม่พบเส้นทางกลับบ้าน ไม่มีจุดหมายที่แน่นอน มีความกังวลที่ต้องการจะไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง

ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิต ผู้วิจัยพบว่า รูปธรรมที่ยกนำมาเปรียบเทียบในด้านของการปฏิบัติธรรม เพราะการปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับบรรพชิต ส่วนรูปธรรมที่ถูกเปรียบเทียบในด้านการกระทำ และธรรมชาติเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความชัดเจน ความสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน

2. กลวิธีอุปมาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สำหรับคฤหัสถ์

กลวิธีอุปมาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สำหรับคฤหัสถ์ ผู้วิจัยได้แยกนำเสนอเป็น 2 ประเด็น คือ อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรม และอุปมาที่เปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรม ดังนี้

2.1 อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับคฤหัสถ์

อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรม หมายถึง สิ่งที่ไม่มีรูป คือ รู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย รู้ได้เฉพาะทางใจเท่านั้น นำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่รู้ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย, สิ่งที่สามารถแสดงออกให้ปรากฏเป็นจริง เพื่อใช้สื่อสารสำหรับคฤหัสถ์ มีการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 10 จิตใจเหมือนกับเทปบันทึกเสียง

“จิตใจมนุษย์เราทั้งหลาย ไม่แปลกอะไรกับเทป ถ้าเราเปิดเครื่องบันทึกเสียงอะไรต่าง ๆ มันจะเข้าไปวนวายในเทป ทำจิตให้เป็นหนึ่ง สำรวมไว้ มันก็จะเหมือนกับเราอัดเทปในที่เงียบ ๆ จะไม่มีเสียงอะไรเข้าไปปะปนในเทป” (Above all, 2012: 2)

ตัวอย่างที่ 11 จิตใจเปรียบเหมือนมิด

“จิตมีหลายอารมณ์ ไม่รวมเป็นอารมณ์เดียว เปรียบเรามีมิดเล่มหนึ่งแต่ฟันหิน อิฐ หลุมั่วทั่วไป มิดก็หมดความคม จึงต้องฟันแต่สิ่งที่จะเกิดประโยชน์” (48 Preaching, 2015: 512)

ตัวอย่างที่ 12 ความทุกข์เปรียบประหนึ่งการฉีดยาพิษ

“ทุกข์ที่ไม่ใช่ธรรมดา คือเข้าไปยึดมั่นถือมั่นไว้ เปรียบประหนึ่งว่าเอาเข็มฉีดยาไปอาบยาพิษแล้วก็ฉีดเข้าไป” (48 Preaching, 2015: 495)

ตัวอย่างที่ 13 ศาสนาเปรียบประหนึ่งเกลือ

“ศาสนาเปรียบประหนึ่งว่าเหมือนกันกับเกลือ เกลือมีความเค็มอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นพุทธศาสนาเสื่อมไม่ได้ คนเสื่อมต่างหาก ไม่ใช่ศาสนามันเสื่อม” (Basic Meditation, 2005: 10)

ตัวอย่างที่ 14 ศาสนาเหมือนมิดที่คม

“ศาสนามีอยู่ สอนอยู่ แต่คนไม่ทำตาม ไม่รู้ค่าของศาสนา และมีคนโง่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมืออยู่ มากมันจะเกิดประโยชน์อะไร หรือเหมือนมิดที่คมมาก แต่ถูกทิ้งไว้เฉย ๆ ความคมของมิดก็ถูกปล่อยทิ้งอยู่อย่างนั้น ไม่เกิดประโยชน์” (Reverend Father Cha talks to his children., 2012: 89)

ตัวอย่างที่ 15 ธรรมะของพระพุทธเจ้าเหมือนกับน้ำในพื้นดิน

“ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นธรรมะที่มีอยู่ประจำโลก ไม่สูญหายเหมือนกับน้ำที่มีอยู่ในพื้นแผ่นดิน ขุดให้ลึกลงไปให้ถึงน้ำ น้ำก็มีอยู่แล้ว” (Bodhiyan, 2011: 39)

ตัวอย่างที่ 16 ธรรมะของพระพุทธเจ้าเหมือนการสร้างบ้าน

“ธรรมะที่พระพุทธเจ้าสอนเหมือนเราจะสร้างบ้านเรือน ไม่ได้สำเร็จมาเลยทีเดียวย ต้องหาสิ่งที่ยังไม่สำเร็จ ไปเลื่อย ไปแปรรูปไม้ออกมา นำเอามาสร้างบ้านเรือน” (48 Preaching, 2015: 495)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยพบว่า ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับคฤหัสถ์ อธิบายความได้ว่า ตัวอย่างที่ 10 จิตใจที่มีความวิตกกังวล ฟุ้งซ่าน มีปัญหาให้ขุนมัวเปรียบเหมือนกับเทพที่ บันทึกเสียงแล้วมีเสียงอื่น ๆ แทรกเข้ามาสร้างความรำคาญและรบกวนการฟัง ต่อเมื่อได้ทำจิตใจให้สงบ มีสติ และสมาธิจนเกิดปัญญาจึงเปรียบกับเทพที่บันทึกเสียงในที่เงียบ ไม่มีเสียงรบกวน ได้ฟังเพียงเสียงที่ได้บันทึกไว้ เท่านั้น ตัวอย่างที่ 11 จิตใจที่มีหลายอารมณ์ แปรปรวน ควบคุมตัวเองไม่ได้เมื่อเจอเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ เปรียบเหมือนการนำมิดไปใช้กับสิ่งที่ไม่เหมาะสม ไม่สร้างประโยชน์ ตัวอย่างที่ 12 ความทุกข์ที่ไม่ละ ไม่ปล่อยวาง ยึดมั่นถือมั่นเปรียบประหนึ่งการฉีดยาพิษเข้าไปในร่างกายสร้างความเจ็บปวดและทรมาน ตัวอย่างที่ 13 พระพุทธศาสนามีความคงอยู่ มั่นคง ไม่เสื่อมสลาย ความเสื่อมเกิดที่ตัวบุคคลนำศาสนาไปใช้ในทางที่ผิดเปรียบ ประหนึ่งเกลือ เมื่อนำเกลือไปใช้ประกอบกับสิ่งใดก็จะได้ลักษณะรสชาติของเกลือที่มีความเค็มอยู่เสมอ ตัวอย่างที่ 14 พระพุทธศาสนาเป็นหลักของความจริงและสิ่งที่ถูกต้อง แต่ถ้าไม่มีผู้นำมาใช้ศึกษาปฏิบัติในทางที่ ถูกที่ควรแล้ว ย่อมไม่เกิดผลดีและไร้คุณค่าเหมือนกับมิดที่มีความคม ตัด สับสิ่งของได้ดี แต่เมื่อไม่นำมาใช้งาน ปล่อยทิ้งวางไว้อย่อมไม่เกิดประโยชน์ ตัวอย่างที่ 15 หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำมาเผยแผ่เป็น หลักธรรมที่ไม่เสื่อมสลายหรือสูญหายไปจากโลก เป็นหลักของธรรมชาติและเป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ เหมือนกับน้ำในพื้นดินเมื่อขุดลึกลงไปเพียงใดก็สามารถพบน้ำที่เกิดจากใต้พื้นดินขึ้นมา ตัวอย่างที่ 16 การศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งและเลือกวิถีทางปฏิบัติที่ เหมาะสมกับตนเองเพื่อให้ประสบผลสำเร็จเหมือนการสร้างบ้านต้องเลือกสรรวัสดุอุปกรณ์ที่ดีมาประกอบเป็น บ้านให้เสร็จสวยงามพร้อมอยู่อาศัยได้

ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับคฤหัสถ์ ผู้วิจัยพบ นามธรรมที่ยกนำมา เปรียบเน้นในด้านของจิตใจ ความสุขและความทุกข์ เช่นเดียวกับบรรพชิต ตั้งข้อสังเกตได้ว่าต้องการให้คฤหัสถ์ เข้าใจความจริงของชีวิตที่ไม่แน่นอน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น และพบนามธรรมในด้านศาสนาและหลักธรรม เพื่อ ต้องการให้คฤหัสถ์ได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาและนำหลักธรรมไปปฏิบัติใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง ส่วน รูปธรรมที่ถูกเปรียบเทียบเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัว ปรากฏเห็นเป็นจริงได้อย่างชัดเจน เช่น เทพบันทึกเสียง มิด เกลือ การฉีดยาพิษ การสร้างบ้าน เป็นต้น

2.2 อุปมาที่เปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับคฤหัสถ์

อุปมาที่เปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับคฤหัสถ์ หมายถึง สิ่งที่เราได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย, สิ่งที่สามารถแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นจริงนำมา เปรียบเทียบกัน เพื่อใช้สื่อสารสำหรับคฤหัสถ์มีการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 17 สังขารเปรียบเหมือนก้อนน้ำแข็ง

“ความสั่นไปสั่นไปของสังขารเปรียบเหมือนก้อนน้ำแข็ง เอาก้อนน้ำแข็งใหญ่ ๆ ไปวางไว้ กลางแจ้ง จะดูความเสื่อมของก้อนน้ำแข็งก็เหมือนสังขาร มันจะเสื่อมทีละน้อย ไม่กี่นาที ไม่กี่ชั่วโมง ก้อน น้ำแข็งก็ละลายหมด” (Still flowing water, 2004: 32)

ตัวอย่างที่ 18 สังขารเปรียบประหนึ่งสิ่งของเครื่องใช้

“สังขารคือร่างกาย ร่างกายนี้กำเนิดขึ้นมาจนถึงแก่ชราเปรียบประหนึ่งว่าเครื่องใช้ไม่สอยต่าง ๆ ที่อยู่ในบ้าน สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นก็ทรุดโทรมไป บางวัตถุก็แตกไปบ้าง หายไปบ้าง ขึ้นที่มันเหลืออยู่นี้ก็แปรไป เปลี่ยนไป ไม่คงที่” (48 Preaching, 2015: 558)

ตัวอย่างที่ 19 ชีวิตคนเหมือนผลไม้

“เมื่อนึกถึงคนแล้วก็นึกถึงผลไม้ก็เห็นความไม่แน่นอน เหมือนกับผลไม้เอาแน่นอนไม่ได้ ผลไม้ถูก ลมพัดตกลงไปเลยไม่ได้สุก บางอย่างยังไม่ได้เป็นลูกเป็นดอกเท่านั้นก็หักไปก็มี” (Bodhiyan, 2011: 29)

ตัวอย่างที่ 20 ชีวิตคนเหมือนไก่

“บางคนเกิดมามีชีวิตเหมือนไก่ตัวหนึ่ง ค่อยๆหากินไปตามเรื่องราว ออกหากินไป ตอนเย็นก็กลับมานอนทำอยู่อย่างนี้ ถ้ามนุษย์ใช้ชีวิตแบบนี้ ชีวิตจะไม่มีประโยชน์ ไม่มีปัญญา คนขาดการพึงธรรม ใจจะไม่สูงขึ้น” (Reverend Father Cha talks to his children, 2012: 78)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยพบว่า ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบระหว่างรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับคฤหัสถ์อธิบายความได้ว่า ตัวอย่างที่ 17 สังขารมีความเสื่อมสลายไป ไม่แน่นอน ไม่คงที่ เปลี่ยนไปตามธรรมชาติเปรียบเหมือนก้อนน้ำแข็งต้องละลาย เปลี่ยนสภาพไปตามสภาวะแวดล้อม และตัวอย่างที่ 18 ตามธรรมชาติเมื่อร่างกายถูกใช้งานย่อมมีการเสื่อมถอยทรุดโทรม เปลี่ยนแปลงสภาพไปตามกาลเวลาเปรียบประหนึ่งสิ่งของเครื่องใช้ที่ใช้อยู่เป็นประจำย่อมเก่า แตกหัก เสียหายไปตามการใช้งาน ตัวอย่างที่ 19 ชีวิตมนุษย์มีความไม่แน่นอน ไม่สามารถคาดคิดสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตของตนเองได้เหมือนกับผลไม้เจริญเติบโตไม่ได้เต็มที่ ไม่ได้ออกผลที่สวยงามอาจต้องร่วงหล่นเสียหายไปตามเหตุที่เกิดขึ้น ตัวอย่างที่ 20 ผู้ที่ใช้ชีวิต หาเลี้ยงชีพโดยละเลยการเข้าวัด พึงธรรม ปฏิบัติธรรม ไม่มีหลักธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ ย่อมใช้ชีวิตอย่างไรประโยชน์ไร้คุณค่าเหมือนกับการใช้ชีวิตของไก่ที่ค่อยๆหาอาหารเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดไปในแต่ละวันเท่านั้น

ภาพพจน์อุปมาที่เปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรมสำหรับคฤหัสถ์ ผู้วิจัยพบว่า รูปธรรมที่ยกมาเปรียบเน้นสังขารและชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบและปรุงแต่งขึ้นเป็นร่างกายให้มีชีวิตและจิตใจรวมกัน ส่วนรูปธรรมที่ถูกนำมาเปรียบเป็นสิ่งที่เห็นจริงและมีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ผลไม้ ไก่ ก้อนน้ำแข็ง และสิ่งของเครื่องใช้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาพพจน์อุปมาในธรรมบรรยายของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ ผลการศึกษาพบว่า การเปรียบเทียบภาพพจน์อุปมาแบบนามธรรมกับรูปธรรมสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยนามธรรมที่ยกขึ้นมาเปรียบจะมีลักษณะที่เหมือนกัน ส่วนรูปธรรมที่ถูกเปรียบจะแตกต่างกันไป ซึ่งนามธรรมที่เหมือนกันจะเน้นในเรื่องของจิตใจเป็นลำดับแรก พบเปรียบเทียบหลายครั้งในการบรรยายธรรมสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ เนื่องด้วยจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ มีอำนาจมากที่สุดกับมนุษย์ทุกคน ความสุข ความทุกข์ ความดี ความชั่ว ความสงบ ความวุ่นวายเกิดขึ้นจากใจทั้งสิ้น ตั้งข้อสังเกตสำหรับบรรพชิตควรต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง หนักแน่นและอดทนได้มากกว่าคฤหัสถ์ โดยนำจิตใจไปเปรียบรูปธรรม ได้แก่ คนอนาถา, สัตว์, ใบไม้, เทปบันทึกเสียง และมีด รองลงมาอุปมาแบบนามธรรมที่เหมือนกันในเรื่องความสุขและความทุกข์ พบในการบรรยายธรรมสำหรับบรรพชิตมากกว่าคฤหัสถ์ ซึ่งความสุข ความทุกข์เป็นผลจากการปรุงแต่งของจิต มีติดอยู่ในอารมณ์ของมนุษย์ทุกคน บรรพชิตควรต้องละความสุข ความทุกข์ออกจากจิตใจให้ได้โดยสิ้นเชิง โดยได้นำความสุขและความทุกข์เปรียบรูปธรรม ได้แก่ ฐ, เสี้ยนหรือหนาม และการฉีดยาพิษ นอกจากนี้ภาพพจน์อุปมาแบบนามธรรมที่ยกขึ้นมาเปรียบในเรื่องพระพุทธรูปและหลักธรรมเน้นบรรยายธรรมโดยเฉพาะสำหรับคฤหัสถ์ ซึ่งศาสนาและหลักธรรมจะช่วยกล่อมเกลาคำคิดและจิตใจให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน เป็นเรื่องที่คฤหัสถ์ต้องยึดถือและปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อประโยชน์มากที่สุดกับตนเอง อีกทั้งช่วยสืบทอดและบำรุงรักษาพระพุทธรูปและหลักธรรมให้คงอยู่ต่อไป นามธรรมดังกล่าวเปรียบกับรูปธรรม ได้แก่ เปลือก, มีด, น้ำในพื้นดิน และการสร้างบ้าน

ในการเปรียบเทียบภาพพจน์อุปมาแบบรูปธรรมและรูปธรรมสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยรูปธรรมที่ยกขึ้นมาเปรียบและรูปธรรมที่ถูกเปรียบจะแตกต่างกัน ซึ่งรูปธรรมที่ยกมาเปรียบในการบรรยายธรรมสำหรับบรรพชิตจะเน้นในเรื่องการปฏิบัติธรรมพบการเปรียบเทียบหลายครั้ง บรรพชิตต้องนำหลักธรรมมาใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและผู้อื่น พึงต้องปฏิบัติธรรมทุกหลักธรรมให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติให้เห็นแก่นของความจริง ได้นำเรื่องการปฏิบัติธรรมไปเปรียบกับรูปธรรม ได้แก่ ไคกินหญ้า, การจับปลา, การเดินทาง และผลมะม่วง ในส่วนการบรรยายธรรมสำหรับคฤหัสถ์รูปธรรมที่ยกมาเปรียบเน้นในเรื่องสังขาร

และชีวิตพบในการบรรยายธรรมสำหรับคฤหัสถ์เท่านั้น สังขารเป็นสิ่งที่ประกอบและปรุงแต่งขึ้นเป็นร่างกาย และจิตใจรวมกัน สังขารมีความเสื่อมสลาย ร่วงโรย ชีวิตไม่เที่ยงแท้ ไม่แน่นอน คฤหัสถ์มักยึดติดในสังขาร ปล่อยว้างจากสังขารไม่ได้ ยึดมั่นถือมั่นในชีวิตและร่างกาย ได้นำสังขารและชีวิตมาเปรียบกับรูปธรรม ได้แก่ ก้อนน้ำแข็ง สิ่งของเครื่องใช้ ผลไม้ และไก่

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากรณีการใช้ภาพพจน์อุปมาจากการบรรยายธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ปรากฏว่า มีการใช้อุปมาที่โดดเด่นและน่าสนใจ ท่านได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพร้อมของผู้ฟัง ปรับรูปแบบการใช้อุปมาให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมของผู้ฟังอยู่เสมอ ในการบรรยายธรรมของบรรพชิตที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่จะมีกลวิธีทางภาษาที่เน้นการใช้อุปมาเพื่อสื่อสารทางธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาทหกรรมคำสอนของพุทธทาสภิกขุ พบกลวิธีความนึกเปรียบเทียบอุปมา (Kuisuwan, 2010) เข้ากันกับผลการศึกษากรณีทางภาษาในการบรรยายธรรมของอาจารย์บุญเสริม ธมฺมปาโล พบกลวิธีการใช้อุปมา (Dontaolek, 2014) และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาการใช้วาทศิลป์ทางภาษาเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของพระมหาวิจิตรชัย พบการใช้ภาพพจน์อุปมาด้วยเช่นกัน (Srichinda, 2010) การใช้ภาพพจน์อุปมาในการบรรยายธรรมเป็นการสื่อสารทางความหมายที่เน้นเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นเรื่องที่ยากเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนขึ้น

นอกจากนี้ผลการศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พบว่า ท่านมีเทคนิคการบรรยายธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์คือ การใช้อุปมาอุปไมย อธิบายธรรมะทำให้ผู้ฟังเข้าใจ เนื้อหาสาระที่พูดได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลักธรรมที่ยากซึ่งเป็นเรื่องของนามธรรมนั้นสามารถพูดให้คนฟังเข้าใจได้ง่าย ให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เรื่องธรรมะใดที่ยากท่านก็ยกอุปมาอุปไมยหรือหาตัวอย่างมาเปรียบเทียบแทบทุกครั้ง ทำให้ทุกคนสามารถฟังเข้าใจได้อย่างง่ายดายและชวนใจให้นำไปปฏิบัติอย่างแพร่หลาย (PhraMaha Amornwit Chakornmethi, 2004) ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) การอุปมานั้นเรื่องของการเข้าถึงหลักธรรมโดยอาศัยองค์ประกอบสิ่งที่อยู่รอบตัวเช่น บ้าน ศาลา วัด ร่างกาย บุคคล สัตว์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ต่าง ๆ กาลเวลา ซึ่งในเรื่องเหล่านั้นท่านได้เปรียบเทียบให้เห็นเด่นชัดโดยการนำเอาหลักธรรมต่าง ๆ มาเปรียบเทียบให้กระจ่างชัดสามารถจัดความสงสัยได้อย่างชัดเจน และสามารถที่จะนำไปอธิบายเผยแผ่ให้ผู้อื่นเข้าใจได้ด้วยการสอนในทุกวิธีการของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ที่มีวิธีการอุปมาอุปไมยปรากฏอยู่ด้วยเสมอเพื่อทำเนื้อความสละสลวย ชัดเจน มีอรรถรส มีน้ำหนัก ไปกระแทกจิตใจของผู้ฟังให้เห็นเหตุมีผลนำเอาคำสอนไปปฏิบัติตามอย่างผู้มีปัญญา ซึ่งเหมาะกับการเป็นพุทธบริษัทอย่างแท้จริง (PhraMaha Somphon Apakaro, 2005) ในการบรรยายธรรมโดยกลวิธีการใช้ภาพพจน์อุปมาน่าจะช่วยให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในทางที่ดีขึ้น นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นการมองชีวิตโดยใช้ภาพพจน์อุปมาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายของหลักธรรมให้ข้อคิดและความจริงของชีวิต ช่วยให้ผู้ฟังเห็นหลักความจริงได้ชัดเจนและช่วยยืนยันว่าธรรมะเป็นเรื่องธรรมดาไม่เหลือวิสัยที่จะเข้าใจและปฏิบัติได้

สรุปองค์ความรู้

ภาพพจน์อุปมาสำหรับบรรพชิต	
นามธรรมกับรูปธรรม	รูปธรรมกับรูปธรรม
1. จิตใจ เปรียบเหมือนคนอนาถา, เสือ, ไบไม้	1. การปฏิบัติธรรม เปรียบเหมือนโคกินหญ้า, การจับปลา, ผลมะม่วง, การเดินทาง
2. ความสุขและความทุกข์ เปรียบเหมือนเสี้ยนหรือหนาม, งู	

ตารางที่ 1 ภาพพจน์อุปมาสำหรับบรรพชิต

จากตารางที่ 1 แสดงองค์ความรู้การวิจัยที่ได้จากการศึกษาทวิการใช้ภาพพจน์อุปมาสำหรับบรรพชิตจากการบรรยายธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พบเปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรม นามธรรมที่ยกมาเปรียบ ได้แก่ จิตใจ ความสุขและความทุกข์ นำมาเปรียบกับรูปธรรม ได้แก่ คนอนาถา เสือ ไบไม้ งู และเสี้ยนหนาม และเปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรม รูปธรรมที่ยกมาเปรียบ คือ การปฏิบัติธรรมนำมาเปรียบกับรูปธรรม ได้แก่ โคกินหญ้า การจับปลา ผลมะม่วง และการเดินทาง

ภาพพจน์อุปมาสำหรับคฤหัสถ์	
นามธรรมกับรูปธรรม	รูปธรรมกับรูปธรรม
1. จิตใจ เปรียบเหมือนเทพบันทึกลีเสียง, มืด	1. สังขาร เปรียบเหมือนก้อนน้ำแข็ง, สิ่งของเครื่องใช้
2. ความสุขและความทุกข์ เปรียบเหมือนการฉีดยาพิษ	
3. พระพุทธศาสนาและหลักธรรม เปรียบเหมือนเกลือ, มืด, น้ำในพื้นดิน, การสร้างบ้าน	

ตารางที่ 2 ภาพพจน์อุปมาสำหรับคฤหัสถ์

จากตารางที่ 2 แสดงองค์ความรู้การวิจัยที่ได้จากการศึกษาทวิการใช้ภาพพจน์อุปมาสำหรับคฤหัสถ์จากการบรรยายธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พบเปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรม นามธรรมที่ยกมาเปรียบ ได้แก่ จิตใจ ความสุขและความทุกข์ พระพุทธศาสนาและหลักธรรม นำมาเปรียบกับรูปธรรม ได้แก่ เทพบันทึกลีเสียง มืด การฉีดยาพิษ เกลือ น้ำในพื้นดิน และการสร้างบ้าน และเปรียบเทียบรูปธรรมกับรูปธรรม รูปธรรมที่ยกมาเปรียบ ได้แก่ สังขารและชีวิต นำมาเปรียบกับรูปธรรม ได้แก่ ผลไม้ ไม้ ก้อนน้ำแข็ง และสิ่งของเครื่องใช้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาการใช้ภาพพจน์ในการบรรยายธรรมของสัทธีวาทิกที่ได้รับการถ่ายทอดธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)
2. ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาในการเปรียบเทียบจากการบรรยายธรรมของบรรพชิตสามารถนำองค์ความรู้ไปเป็นแนวทางเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง

References

- Dontaolek, S. (2014). *Language strategies and content in dharma lectures by Ajarn Boonserm Thammapalo*. (Master's Thesis). Khon Kaen University. Khon Kaen.
- Kuisuwan, K. (2010). *Discourse on the teachings of Buddhadasa Bhikkhu*. (Doctoral Dissertatioin). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Mahamakut Wittayalai. (1994). *Tripitaka and translation*. (3rd ed). Bangkok: Mahamakut Wittayalai Printing House.
- Phra Bodhiyanathera (Cha Subhaddo). (2004). *Still flowing water*. Bangkok: N.P. Screen Printing Co., Ltd.
- _____. (2005). *Basic Meditation*. (2th ed). Ubon Ratchathani: Ubonkit Offset Printing Ltd.
- _____. (2011). *Bodhiyan*. (5th ed). Bangkok: October.
- _____. (2012). *Three Flavors of Mango*. (2th ed). Bangkok: Q Print Management Ltd.
- _____. (2012). *Reverend Father Cha talks to his children*. (3th ed). Bangkok: TQP Ltd.
- _____. (2012). *Beyond the cause above the effect*. (8th ed). Bangkok: N.P. Printing and Packaging Co., Ltd.
- _____. (2012). *Above all*. (4th ed). Bangkok: Q Print Management Co., Ltd.
- _____. (2014). *Practice or practice*. Ubon Ratchathani: Siritham Offset.
- _____. (2015). *Read nature's mind*. Bangkok: October.
- _____. (2015). *48 Preaching*. (7th ed). Bangkok: Rungsilp printing.
- _____. (2016). *Key of Phawana*. (6th ed). Nonthaburi: Mata printing.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2006). *Buddhist Methods of Teaching*. Bangkok: Company Printing House Sahathamik Co., Ltd.
- PhraMaha Amornwit Chakornmethi (Buddhasarn). (2004). *A Study of Ajahn Cha's Techniques in Propagating Buddhism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- PhraMaha Thongsuk Panyawanno. (2017). *An Analysis of the Importance of Using Parables for Dharma Media Appears in the Scriptures of Opam Paragraph*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- PhraMaha Somphon Apakaro (Lao Smart). (2005). *A Study of The Simile Discussion of Phra Bodhiyanathera*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Thammakittiwong (Thongdee Suratecho). (2008). *Dictionary for Buddhist Studies Temple words*. Bangkok: The Dharma Council and the Banluetham Institute.
- Pinitpuwadol, S. et al. (1971). *Writing and Speaking*. Bangkok: printing house Ramkhamhaeng University.
- Royal Institute. (2002). *Dictionary of English-Thai Literature Terms*. Bangkok: Royal Institute.
- Royal Institute. (2013). *The Royal Institute's Dictionary 2011*. (2th ed). Bangkok: Nanmee Book Publications Co., Ltd.

- Srichinda, S. (2010). *The use of language rhetoric for the propagation of the Dharma of PhraMaha Wuttichai through mass communication*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Suwanchomphu, C. (1997). *Language and communication*. Bangkok: Silpakorn University.
- Thaiupoon, D. (2000). *Thai writing skills*. Bangkok: Chulalongkorn Printing House University.

